

ŠKOLA

Novinky ze světa společného vzdělávání

ALL
INCLUSIVE

2/2015

Inkluze a studenti učitelství

Pomůže více praxe na fakultách
budoucím pedagogům zvládnout
inkluzivní výuku?

str. 7

Klára Šimáčková:
S mýty o inkluzi
se dá bojovat jen
osvětou
a argumenty

str. 12

Každý má talent.
Jen ho musí
rozvíjet, říká
učitelka hudby

str. 16

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKA UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

EDITORIAL

Tomáš Habart: Zákon je prázdná slupka. Naplní ji až vyhláška a funkční systém financování

str. 4

REPORTÁŽ

Každý má talent. Jen ho musí rozvíjet, říká učitelka hudby Radka Franců

str. 16

TÉMA

Pomůže více praxe budoucím učitelům zvládnout inkluzi?

str. 7

ROZHOVOR

Milan Valenta: »Hraniční« děti čekají na podporu osm let. Šanci jim dá novela zákona

str. 20

ROZHOVOR

Klára Šimáčková: S mýty o inkluzi se dá bojovat jen osvětou a argumenty

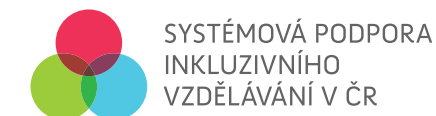
str. 12

ANKETA

»Studenti mají o inkluzi povědomí, ale hluboká informovanost to není«

str. 23

Elektronický čtvrtletník Škola all inclusive vychází díky podpoře ESF projektu **Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR**, registrační číslo CZ.1.07/1.2.00/43.0003

Nositel projektu:
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Žižkovo nám. 5, Olomouc,
IČ: 61989592

Hlavní partner:
Člověk v tísni, o. p. s.

Redakční rada:
doc. Jan Michalík, Mgr. Tomáš Habart, Mgr. Hana Kroupová

Redaktorka:
Bc. Martina Vysloužilová

Grafická úprava:
Mgr. Petra Klimková,
Mgr. Zdeňka Plocrová

Jazyková korektura:
Petra Klimková

Autor titulní fotografie:
Jiří Kroupa

Ilustrační fotografie byly pořízeny s laskavým souhlasem Fakultní základní školy Olomouc, Hálkova 4

e-mail:
inkluz@upol.cz,
tel. 585 635 055
Zpravodaje jsou archivovány na adrese:
www.inkluz.upol.cz

ZÁKON JE PRÁZDNOU SLUPKOU. NAPLNÍ JI VYHLÁŠKA A SYSTÉM FINANCOVÁNÍ

Milí čtenáři, Mod posledního čísla našeho časopisu se udála významná změna, která ovlivní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na léta dopředu. Byla schválena a prezidentem podepsána (možná překvapivě vzhledem k jeho názorům na společné vzdělávání) novela školského zákona, podle níž čeká české školství od září

Největší díl podpory musí směřovat k učitelům – a jejich prostřednictvím k jednotlivým žákům.
ILUSTRACNÍ FOTO: J. KROUPA

»Dodnes jsme si jisti, že iniciativa kolem takzvaného pátého odstavce byla správná a novela školského zákona je díky ní bezpečnější.«

2016 přechod na systém podpůrných opatření. Projekt Systémová podpora inkluzivního vzdělávání tuto novelu vítá a přichází s řadou výstupů, které, jak doufáme, pomohou školám k úspěšnému přechodu na tento model.

Obsah našich materiálů, ať již je to Katalog podpůrných opatření, série metodik pro práci asistentů pedagoga nebo desítky nových kurzů připravujících pedagogy na novou situaci, je průběžně popisován ve všech číslech našeho časopisu. Dovolte mi nyní krátké ohlédnutí za novelou jako takovou a za jejím vznikem.

Pochvalme ministerstvo školství za to, že se rozhodlo léta diskutovanou změnu par. 16, o který zejména jde, dotáhnout do konce. A vyslovme uznání, že se toto podařilo. Je zachována filozofie zákona, podle níž má být podpora žákům odstupňovaná, co nejvíce konkrétní a zároveň v podobě jednotlivých podpůrných opatření

vzájemně kombinovatelná, aby bylo možné ušít každému žáku co nejpřesnější podobu toho, co s ohledem na své potíže potřebuje. Takto koncipovaný zákon nejenže umožní lépe individuálně cílit podporu žákovi, ale zpřesní i financování této podpory, čímž se stane systém spravedlivějším. Zákon by tím měl zamezit současné praxi, kdy na některé děti dostanou školy zvýšené finance, aniž je třeba po celou dobu vzdělávání v plné míře potřebují, a zároveň na jiné skupiny dětí školy žádné finance neobdrží (např. na děti zdravotně či sociálně znevýhodněné).

K tomu hned dodejme jedno podstatné ALE. Oblíbeným obratem našeho projektového týmu je, že zákon je v tomto smyslu prázdnou slupkou, která bude naplněna až novelizovanou vyhláškou v kombinaci s funkčně nastaveným systémem financování.

Přesto se ani konsensu nad touto »prázdnou slupkou«

Tomáš Habart
pracuje ve společnosti Člověk v tísni. Zaměřuje se na začleňování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí do škol hlavního vzdělávacího proudu.

nedosahovalo snadno. Již od léta loňského roku, kdy zákon putoval obvyklými cestami připomínkových řízení, školských výborů i plén Poslanecké sněmovny i Senátu a s tím souvisejícími diskusemi v nejrůznějších formátech, se několikrát – snad i v dobré víře – objevovaly snahy o úpravy zákona, které hrozily různými nežádoucími dopady.

 ILUSTRACNÍ FOTO:
JIŘÍ KROUPA

At' již těmi radikálně inkluzivními, kdy přeřazení do speciální školy mělo být jedním z podpůrných opatření po vyčerpání všech předchozích (což by vedlo k experimentování s dětmi, pro něž běžné školy jednoduše nejsou alternativou), nebo návrhy, které bylo možné interpretovat jako snahu o zaplnění základních škol praktických dětmi, které sice v běžných školách selhávají, ale nejsou mentálně postižené.

Právě dnes již legendární »pátý odstavec« se stal kolem loňských Vánoc hitem intenzivních diskuzí i novinářů. Jakkoliv se jeho setrvání v zákoně zdálo být po doporučení

»Svět politiků a na nich závislých úředníků má své starosti. Učitelé budou mít zase jiné.«

školského poslaneckého výboru nezvratitelné, podařilo se nemožné. Tým SPIV byl součástí skupiny akademiků, nevládních organizací, zástupců poradenského segmentu, psychiatrů, ombudsmanky a dalších, kdo upozorňovali na nebezpečí vágní definice, která mohla být doslova zneužita proti dětem.

Výsledkem intenzivní komunikace s odborníky a poslanci pak bylo naprosto jednoznačné hlasování sněmovny pro návrh zákona bez tohoto ustanovení. Dodnes jsme si jisti, že tato iniciativa byla správná a novela je díky ní »bezpečnější«. Platí však tvrzení o prázdné slupce a s napětím očekáváme podoby vyhlášky i nového financování regionálního školství.

Na závěr osobní komentář: nemohu nezmínit roli spolupracujících Agentury pro sociální začleňování. Právě její pracovníci sehráli v čele s tehdejší ředitelkou Martinou Šimáčkovou významnou roli při vysvětlování přínosů novely školského zákona. Správně

poznali rizika výše zmíněného »pátého odstavce«. Ve dnech, kdy píše tento úvodník, se dozvídáme, že ministr pro lidská práva Jiří Dienstbier odvolal pana Šimáčka z funkce ředitele Agentury. Svě si k tomu řekli starostové obcí, jimž Agentura pomáhá, i řada dalších lidí. My jen dodejme, byl-li jedním z uváděných důvodů postoj ředitele Šimáčka k novele školského zákona, pak to byl důvod nesmyslný a nesprávný. Po zásluze potrestán, se tomu říká.

Svět politiků a na nich závislých úředníků má své starosti. Učitelé budou mít zase jiné. Věříme, že výstupy našeho projektu napomohou tomu, aby vzdělávání dětí, žáků a studentů podle novely školského zákona bylo úspěšné. Vše podstatné však, tak jako ostatně vždy, mají v rukou pedagogové na školách. Jsme přesvědčeni, že největší díl podpory musí směřovat právě k nim – a jejich prostřednictvím k jednotlivým žákům. ●

Tomáš Habart

POMŮŽE VÍCE PRAXE BUDOUCÍM UČITELŮM ZVLÁDNOUT INKLUZI?

Čtyři nebo pět let na vysoké škole je za nimi a oni s čerstvým diplomem odcházejí ze své alma mater, aby předstoupili před děti ve školních lavicích. I když často bez potíží prošli všemi zápočty a zkouškami, ve třídách se mohou setkat s jiným nesnadným úkolem. Mezi zdravými školáky totiž může sedět chlapec na vozíčku, dívka se zrakovým postižením nebo školák s jiným znevýhodněním, ať už zdravotním nebo sociálním. I když se na tuto chvíli teoreticky připravovali, mohou být nezkušené pedagogové takovou situací zaskočeni. Právě zlepšení připravenosti absolventů pedagogických fakult je v případě České republiky často zmiňováno jako klíčová podmínka funkčního společného vzdělávání. »O změnu situace intenzivně usiluje řada akademických pracovišť, ovšem stále existují rezervy v této oblasti, jak zmiňují různé studie, ředitelé a pedagogové ze škol i zástupci samotných pedagogických fakult. Podle mne nejde jen

o vyšší připravenost čerstvých pedagogů, což nutně předpokládá i delší praxi během studií, ale i o podporu, jakou budou mít »nováčci« při zahájení své pedagogické kariéry. A samozřejmě i ve všech letech následujících,« uvedl Tomáš Habart ze společnosti Člověk v tísni.

»Úkolem učitele je umět vzdělávat všechny děti«

České vysoké školy se speciální pedagogice v běžných učitelských oborech věnují většinou jeden až dva semestry. Někde je zařazen předmět inkluzivní pedagogika, jinde zase například disciplína nazvaná multikulturní výchova. »Je zásadní, aby ve všech disciplínách, ať už je to pedagogická psychologie nebo didaktika technické výchovy, bylo jako normální sdělováno, že »do školy patří všechny děti«. A je úkolem učitele zvládnout didaktiku a metodiku svého působení na takové úrovni, aby všechny děti vzdělávat uměl,«

 ILUSTRACNÍ FOTO:
JIŘÍ KROUPA

řekl Jan Michalík z Ústavu speciálněpedagogických studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jenže jsou vysoké školy na přípravu takových profesionálů připraveny? Mělo by být méně teorie a více praxe? I když nově akreditované studijní obory už mají požadavky velmi vysoké, oslovení studenti řekli, že praxe v rámci studia na vysoké škole je podle nich nedostačující. ▶

ILUSTRAČNÍ FOTO:
NINA RUTOVÁ

»Za celých pět let studia si vybavuji pouze jednu blokovou výuku, která nás měla alespoň okrajově seznámit s problematikou výuky handicapovaných žáků v běžných školách. Co se týče této oblasti, nepřipadám si rozhodně ani částečně vybavena vědomostmi či dovednostmi, které by mi v praxi mohly pomoci. Myslím, že v tuto chvíli nejsem dostatečně připravena na inkluzi takových dětí do běžných škol,« svěřila se studentka navazujícího magisterského studia učitelství pro 2. stupeň základních škol a střední školy na Univerzitě Palackého. Další studentka doplnila: »Díky svému studiu na střední pedagogické škole můžu říct, že když opráším staré materiály, tak připravená jsem. Kdybych ale měla hodnotit pouze vysokou školu, tak se obávám, že ani zdaleka ne. Neměli jsme snad jediný předmět zabývající se touto problematikou. Studuji český jazyk a ani zde jsme neprobírali například práci s dyslektiky,

dysgrafie a podobně.« Podle Jana Michálíka by ale studium na vysoké škole nemělo být plné praxe, i když ji považuje za důležitou a nezastupitelnou.

»Absolvent medicíny také není hotový doktor«

»Dovede si někdo představit, že absolvent lékařské fakulty skončí fakultu a je hotový doktor? Není. Dva tři roky čeká na atestaci – přesněji učí se být doktorem. Z nějakého důvodu si někdo myslí, že mladá slečna po čtyřech či pěti letech na fakultě je hotová učitelka. Není – stejně jaké lékař se tři roky učí učit. Takže praxe ano, ale už nezvyšovat,« tvrdí Michálík. Podle něj má být inteligentní student v době studia »jako houba«, která nasává informace, učí se s nimi pracovat a třídit si je. »Učit bude dalších 35–40 let, a proto je na praxi času dost.« Řešením by mohlo být snížení počtu studentů na pedagoga a zavedení řízené praxe cílené

na konkrétní problém. Jaké má žák se speciálními vzdělávacími potřebami (SPV) ve škole podmínky a jak učí mladí učitelé, na to se zaměřuje Česká školní inspekce (ČŠI). V rámci evropského projektu

Kompetence III inspektoři zjistili, že délka praxe ve školách v průběhu vysokoškolského studia je opravdu nedostatečná a že absolventi nejsou na práci s dětmi a žáky se SVP připraveni. »Pozitivně pak ale zpráva

hodnotí realizaci dotačních a rozvojových programů ministerstva školství pro podporu inkluzivního vzdělávání a rozšíření obsahu studia na některých pedagogických fakultách o povinnou oblast pro

speciální pedagogy pro všechny budoucí učitele, zpravidla v rozsahu dvou semestrů,« upřesnila Vladislava Coufalová z České školní inspekce.

Masarykova univerzita: inkluze jako povinná část studia

Příkladem dobré praxe může být Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, kde je dlouhodobě prosazován inkluzivní přístup ke vzdělávání a příprava v oblasti speciální pedagogiky je začleňována do všech pedagogických směrů. Díky tomuto úsilí standard absolventů v oboru učitelství nejen na pedagogické fakultě, ale i na přírodovědecké, fakultě informatiky a fakultě sportovních studií obsahuje jako povinnou část inkluzivní vzdělávání. Součástí studia všech studentů oboru učitelství je zařazení dvou semestrů studia předmětů speciální pedagogiky a inkluzivního vzdělávání. ▶

ILUSTRAČNÍ FOTO:
JIŘÍ KROUPA

»Inteligentní student má být v době studia »jako houba«, která nasává informace, učí se s nimi pracovat a třídit si je. Učit bude dalších 35–40 let, proto je na praxi času dost.«

V bakalářském studiu se například jedná o získání přehledu o 34 speciálních potřebách žáků se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy zase zajišťuje jednosemestrální kurz Základy inkluzivní pedagogiky pro všechny studenty v bakalářských studijních programech.

Na rozvoj inkluzivního vzdělávání reagovala zásadními změnami Pedagogická fakulta Univerzity Palackého. V bakalářském studiu zavedla disciplínu nazvanou Speciálně-pedagogická propedeutika a v navazujícím magisterském studiu disciplínu Žák se speciálními vzdělávacími potřebami. »Tato disciplína je přímo zaměřena na problematiku inkluzivního vzdělávání. A to ve smyslu porozumění odborným i legislativním pojmům z oblasti speciálních vzdělávacích potřeb, pochopení postavení dětí, žáků a studentů

se SVP v třídním kolektivu nebo znalosti povinnosti školy a pedagogů při naplňování speciálních vzdělávacích potřeb,« popsal proděkan pro studijní záležitosti Pavel Neumeister. Podle publikace ČŠI jsou na olomoucké univerzitě velmi rozsáhlé a kvalitní kurzy k rozšíření odborné kvalifikace pro pedagogy, kteří již učí a příslušné speciálněpedagogické vzdělání si chtějí rozšířit. Také toto rozšiřující studium je výrazně inkluzivně zaměřeno.

Inkluze přes růžové brýle absolventů

Podle Miroslava Parolka, ředitele Základní školy v Jevičku na Svitavsku, však chybí v České republice upravený systém, který postihne všechny oblasti. Nejenom vzdělávání budoucích učitelů, ale i systém asistenta pedagoga. Vše se podle něj točí kolem peněz. »Když jsem se bavil s lidmi krátce po vysoké škole, mají spíš růžové brýle.

Jaká je inkluze idylka, jak to všechno funguje, že už to tady mělo být dávno, a chudáci děti ve zvláštních školách. Po nástupu do práce zjistili realitu. Ve třídě 26 žáků, pět individuálně integrovaných, z toho tři s individuálním vzdělávacím plánem, další čtyři nevychovaní, ale není potvrzeno ADHD. A do toho ještě třeba mimořádně nadaný žák. K tomu asistent pedagoga sice s maturitou, ale vůbec neví, co má dělat,« řekl ředitel. Situaci by mohly změnit aktivity zaměřené na osobnostně sociální rozvoj budoucích učitelů, které by byly automaticky zahrnuty do jejich vzdělávání. A také aktivity, který by posilovaly učitelovy kompetence. Řešením by mohlo být také navýšení podílu praxe ve školách se zvýšeným počtem žáků se sociálním znevýhodněním a zajištění finanční motivace pro náročnější práci učitelů s takovými žáky. Proč také nevyužít zkušenosti pedagogů

ILUSTRAČNÍ FOTO:
NINA RUTOVÁ

»Lidé krátce po vysoké škole, mají spíš růžové brýle, jaká je inkluze idylka. Realitu zjistí po nástupu do práce.«

ze základních škol praktických při přípravě kurzů či lektorství? Ke zlepšení stavu výrazně přispívá rozsáhlý projekt Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR. Díky němu se více než tři tisíce pedago-

gických pracovníků vzdělávají v kurzech a programech, které specificky rozvíjejí kompetence pro působení v integrovaných třídách škol. Projekt je financován Evropským sociálním fondem

a státním rozpočtem ČR. ● (vys)

(V textu byly použity citace z publikace Rovný přístup ke vzdělávání v České republice: situace a doporučení, ČŠI)

ILUSTRAČNÍ FOTO:
JIŘÍ KROUPA

KLÁRA ŠIMÁČKOVÁ: S MÝTY O INKLUZI SE DÁ BOJOVAT JEN OSVĚTOU A ARGUMENTY

Českou společností kolují mýty o inkluzi, které na základě věcných argumentů a zkušeností úspěšně vyvrací Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV). Podle oponentů například není možné v heterogenní třídě naplnit vzdělávací potřeby žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Výzkumné studie ale ukazují opak. Například ve výzkumu S. Buckleye žáci s Downovým syndromem předčili své vrstevníky ve speciálních školách o dva až tři roky v oblasti osvojeného učiva i expresivní řeči. Také argument, že

»Ve světě nepůsobí elitní učitelé na nejprestižnějších školách, ale naopak na těch nejvíce problémových.«

přítomnost žáků se SVP zhorší výkony celé třídy, se neshodují s výzkumy v této oblasti. Velké zkušenosti s překážkami, jež často nesmyslně brání dětem v rozvoji jejich vzdělávacího potenciálu, má Klára Šimáčková Laurenčíková, která je předsedkyní společnosti.

Mýtů v českém školství, myslím, koluje hodně. Kde se o nich můžeme dozvědět více informací?

Velmi zajímavé informace o mýtech ve vztahu ke kvalitnímu (a tedy inkluzivnímu) vzdělávání shrnuje v reportáži z letošního února zpravodajská stanice BBC. Reportáž s názvem »7 mýtů o nejlepších vzdělávacích systémech« vyvrací všeobecně sdílené představy o tom, co ovlivňuje kvalitu vzdělávání. Cituje přitom závěry předního odborníka na komparativní studie v oblasti hodnocení výsledků vzdělávání Andrese Schleichera, mimo jiné vedoucího projektu PISA (Programme for International

Student Assessment). Jedním z mýtů, který má nejtěžší dopad na životní perspektivy dětí, je velkou částí pedagogické i laické veřejnosti sdílený předpoklad, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou de facto odsouzené ke školnímu neúspěchu.

Jaké jsou výsledky studie PISA? Můžete uvést příklad?

Výsledky PISA testů dokazují, že deset procent nejvíce znevýhodněných patnáctiletých žáků ze Šanghaje dosahuje v těchto testech lepších výsledků než deset procent žáků s nejvyšším sociálním statutem v USA a v některých evropských zemích. Výsledky této studie dokládají, že žáci ze srovnatelně znevýhodněného prostředí dosahují velmi rozdílných vzdělávacích výsledků v závislosti na tom, jakou školu navštěvují. Ve světě existují vzdělávací systémy, které umějí úspěšně vyrovnat znevýhodnění žáků spojené s jejich sociálním zázemím. Jejich receptem je najímání těch nejlepších pedagogů a ředitelů. ▶

ILUSTRAČNÍ FOTO:
JIŘÍ KROUPA

A to do škol s vysokým podílem žáků s nějakým druhem znevýhodnění. Elitní učitelé a ředitelé tedy nepůsobí na nejprestižnějších školách, ale naopak na těch nejvíce »problémových«.

Můžete zmínit další mýtus, který se ve školství objevuje?

Další z tradičních mýtů říká, že kvalitní vzdělávání, které individualizuje přístup k jednotlivým žákům, je velmi drahé a slabé výsledky českých žáků jsou způsobeny tím, že vláda nedává na vzdělávání dostatek peněz. Komparativní studie opět tento mýtus vyvracejí – státy, ve kterých žáci dosahují nejlepších výkonů v matematice, jsou zároveň zeměmi, které v rámci OECD vynakládají na jednoho žáka podprůměrné částky. Není tedy tolik důležité, kolik peněz stát vynakládá, ale na co je použije. Reportáž BBC toto tvrzení dokládá srovnatelnými průměrnými výsledky v PISA testech u žáků ze Slovenska a USA, přičemž Slovensko v průměru vynakládá na jednoho žáka méně než polovinu prostředků, které vynakládají Spojené státy americké.

Ovlivní kvalitní vzdělání počet dětí ve třídě?

Mezinárodní studie vyvracejí další mýtus, který často zaznívá na českých školách – že kvalitního vzdělávání žáků lze

dosáhnout pouze ve třídách s nižším počtem žáků. Přestože řada států investuje nemalé prostředky do snižování maximálního počtu žáků ve třídě, výsledky PISA jednoznačně prokazují, že velikost třídy nemá na vzdělávací výsledky žáků žádný vliv.

Co je důležité pro podporu inkluze v České republice?

Pro podporu rozvoje inkluze u nás je důležité jednoznačné vyvrácení mýtu o tom, že společné vzdělávání žáků s různou mírou potřeby podpory ve vzdělávání snižuje celkovou kvalitu vzdělávání. Země s nejlepšími vzdělávacími výsledky dokazují, že kvalita a rovnost jdou ruku v ruce. Žádná ze zemí s vysokou mírou segregace ve školách totiž není mezi deseti nejlepšími vzdělávacími systémy ani systémy s nejvyšším podílem nejúspěšnějších žáků.

Jak s mýty můžeme bojovat?

Jedinou možností je osvěta pedagogické i široké veřejnosti spočívající v šíření vědecky podložených informací. V diskuzi je potřeba opírat se o seriózní argumenty, ne o subjektivní dojmy a názory jednotlivců.

Jaké jsou hlavní důvody pro rozvoj inkluzivního vzdělávání?

Inkluzivní vzdělávání je jedním

z nejefektivnějších nástrojů utváření společenské soudržnosti a prevence diskriminace osob s nějakým druhem odlišnosti. Právo na vzdělání je základním právem všech lidí, tedy i dětí a dospělých s nějakým druhem postižení či znevýhodnění. Plnění tohoto práva by mělo probíhat při zajištění individuálních vzdělávacích potřeb v co možná největší míře ve školách hlavního vzdělávacího proudu. Inkluzivní škola vytváří pro všechny své žáky podmínky pro rozvoj jejich individuálních předpokladů, různorodost je v ní považována za normu. Ve skutečnosti žádní dva žáci nejsou stejní, každý má své individuální potřeby. Přidejme i důvody legislativní – Česká republika v roce 2009 ratifikovala Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením. V článku 24 – Vzdělávání – zavazuje stát k vytvoření systému inkluzivního vzdělávání na všech úrovních vzdělávací soustavy.

Jsou to i ekonomické důvody?

Ano. Příčiny vysoké míry nezaměstnanosti lidí se zdravotním postižením spočívají vedle omezení vyplývajících z charakteru postižení také v absenci přímé osobní zkušenosti postižených s nepostiženými zejména v období docházky do mateřské a základní školy. V tomto období si dítě vytváří představu o normalitě společnosti, kterou pro něj tvoří jeho spolužáci. Skutečnost, že nedostatek kontaktu majority s minoritní skupinou vede k rozvoji předpokladů a negativních postojů, vysvětluje teorie kontaktu formulovaná G. W. Allportem. Přestože teorie byla primárně vytvořena pro studium rasových a etnických předpokladů, další autoři prokázali její platnost i pro skupinu osob se zdravotním postižením či znevýhodněním.

Existují ještě další argumenty, proč podporovat kvalitní inkluzivní vzdělávání?

Obdobné příčiny vysoké míry nezaměstnanosti lze logicky

»Země s nejlepšími vzdělávacími výsledky dokazují, že kvalita a rovnost jdou ruku v ruce. Žádná ze zemí s vysokou mírou segregace ve školách není mezi deseti nejlepšími vzdělávacími systémy.«

nalézt i u osob se sociálním znevýhodněním, zejména sociálně vyloučených Romů. Situace sociálně vyloučených Romů na trhu práce je navíc komplikovaná nižší mírou vzdělání, která je spojována s v minulosti častým zařazováním romských dětí do zvláštních škol a absencí systému včasné péče o děti se sociálním znevýhodněním. Studie Světové banky s názvem Ekonomické náklady na exkluzi Romů, která se zaměřovala na vyčíslení finančních ztrát spojených se sociálním vyloučením Romů, uvádí, že vysoká nezaměstnanost a nízké mzdy této skupiny obyvatel znamenají pro Českou republiku ekonomické ztráty v řádu více než 15 miliard ročně. Autoři studie spatřují východisko z této situace v podpoře kvalitního inkluzivního vzdělávání od předškolního věku, které zvýší šance romských dětí na budoucí uplatnění na trhu práce. ●

(vys)

Klára Šimáčková Laurenčíková vystudovala Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy se zaměřením na speciální pedagogiku. Pracovala nejprve v Jedličkově ústavu a Charitě ČR, následně na ministerstvu práce a sociálních věcí jako vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí a posléze jako náměstkyně ministra školství a vrchní ředitelka sekce speciálního vzdělávání. Je předsedkyní České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání.

ILUSTRAČNÍ FOTO:
JIRÍ KROUPA

Anetka Dlouhá se svou maminkou Martinou (vlevo) a učitelkou hudby Radkou Franců.
FOTO: M. VYSLOUŽILOVÁ

»Zpočátku Anetka udržela pozornost jen patnáct minut. Dnes už hodinu klidně protáhneme.«

KAŽDÝ MÁ TALENT. JEN HO MUSÍ ROZVÍJET, ŘÍKÁ UČITELKA HUDBY

Po ulici jde mladá žena a vede za ruku dívku s brýlemi. Dívka drží v ruce přibínáček a usmívá se na celé kolo. Dneska po škole je opět její velký den. Těší se, protože se na její oblíbenou hodinu klavíru přijede podívat maminka s mladším bráškou. Jmenuje se Anetka Dlouhá, je jí třináct let a do speciální školy chodí ve Staré Boleslavi.

Narodila se s Downovým syndromem. Přes všechna úskalí této nemoci měla štěstí. Potkala učitelku hudby Radku Franců, která ji každý týden vyzvedne v družině a v komunitním centru učí hře na klavír. »Seznámily jsme se v červnu 2012 na oslavě narozenin našich přátel. Maminka Anetky mne oslovila, zda bych dcerku nechtěla učit. Souhlasila jsem a rozhodně nelituji. Podívejte se, jak se Anetka na hodinu těší,« říká paní učitelka, která Anetce pomáhá chystat elektrické klávesy a noty. První písnička je pokaždé stejná. Je to jejich

rituál. Když zazní první tóny, Anetka ožije a doplňuje některá slova. Písnička Sedí liška pod dubem rozezní malou místnost tak, že za oknem nakukují zvědaví kolemjdoucí. »Někdy necháme otevřené dveře a už se nám stalo, že jsme koncer-

tovaly bezdomovcům, kteří chodí do sousední charity pro pomoc. Myslím, že se jim naše představení líbilo,« usmívá se sympatická paní učitelka.

Za každou písničkou následuje pochvala

Za každou písničkou následuje nadšené tlesknutí rukou obou muzikantek. »Výborně, Anetko, jsi jednička. A jakou si dáme teď?« Dívka se upřímně raduje a soustředěně chystá oba palce na céčko. Říká, že má ráda Když jsem já sloužil a postupně vyjmenuje všechna zvířátka, která hlavní hrdina písničky ve službě získá.

»Anetka se vždycky trochu zlobí, když na něco ze seznamu zapomenou,« doplňuje učitelka, která své žákyni tleská do taktu a napovídá slovosled. Některou skladbu doprovodí flétnou. Na začátku vytukávala jen jedním prstem. Za první rok se naučila zhruba pět tónů, které hrála do doprovodů k lidovým písním. Nejdříve začaly procvičovat hybnost prstů prostřednictvím různých her s prsty o stůl a o sebe. V prvních hodinách Anetka udržela pozornost jen patnáct minut a nenechala na sebe sáhnout. Dneska klidně vyučovací hodinu protáhnou. Po roce Anetka začala zkoušet

»Na den, kdy Anetka začala hrát oběma rukama, nikdy nezapomenou. Byl to malý zázrak.«

zapojovat do hry na klávesy všech pět prstů jedné a pak druhé ruky. Hrály jednoduché písničky s tóny jdoucími po sobě a dělaly i rytmická cvičení. Na den, kdy začala hrát oběma rukama, učitelka nikdy nezapomene. »Byl to malý zázrak, měly jsme obě obrovskou radost. Byla to právě naše milovaná písnička – Sedí liška...«

Každý má nějaký talent. Jen záleží, jak ho rozvíjí

Radka Franců nemá ráda, když se děti škatulkují. Podle ní má každý nějaký talent a záleží na tom, jak ho rozvíjí. »Měla jsem štěstí na učitele, kteří mě inspirovali. Jedním z nich byl Angličan William Longden z organizace Joy of Sound. Navštívil Starou Boleslav se svým inkluzivním workshopem v roce 2012 a nakazil nás svým nadšením,« líčí Radka Franců. Longden pracuje s lidmi, se kterými by se zdálo, že nejde nic dělat.

Anetka trpí Downovým syndromem. Přesto na klavír zahraje už dvacet písniček.
FOTO: M. VYSLOUŽILOVÁ

*Radka Franců tleská své
žákyni do taktu a napovídá
slovosled. Některé skladby
doprovodí na flétnu.*
FOTO: M. VYSLOUŽILOVÁ

Jsou ochrnutí třeba na celé tělo. On s nimi prostřednictvím hudby komunikuje. »A to byla jedna z těch cest, která mě nejvíc inspirovala.« Učitelka se věnuje nejen Anetce, ale také Tomáškovi, který má zrakové kombinované postižení. »Tomík s Anetkou trochu soupeří, i když se nikdy neviděli. Ptá se, na které je straně a zda už hrála to, co on. Chci jim uspořádat společný koncert.«

Hra na klavír dívce skvěle uvolnila prsty

Po dvaceti minutách hry Anetka vyskočí a jde nachystat polštáře. Hru na klávesy vystřídají bubínky. Dívka drží rytmus a dokáže téměř bezchybně doprovodit svoji učitelku. Aktivitu střídají, aby to Anetku bavilo a udržela pozornost. Trochu jí skáče hlas mezi oktávami, protože mutuje. Po očku sleduje dveře, kdy se objeví její rodina. Když přichází, nadšeně vyskočí. »Anetce hra opravdu prospěla.

Je společenská, takže jí nedělá problémy se takto zapojit i mezi zdravými dětmi. V kolektivu je myslím oblíbená, protože má také smysl pro humor,« tvrdí maminka Martina Dlouhá. Vezme si židli a sedá ke klávesám a dcerku se zaujetím poslouchá. Vypráví, že kromě klavíru Anetka ještě ráda chodí na keramiku Ateliéru 6tej

smysl. Hra na klavír jí pomohla, má více uvolněné prsty. Paní učitelka vzápětí ukazuje, jak všechny prsty procvičují. Ruku přirovnávají k pavoučkovi, který leze po klávesách. I když dívka moc nemluví, řekne si o všechno, co potřebuje. Podá si přibínáček a pití a ukazuje na obrázek koně, kterého ve zpěvníku našla. Chce si písničku okamžitě zazpívat. »Když někdy Anetce doma nerozumíme, pomůže si stejně jako tady knížkou. Nalistuje stránku, ukáže nám obrázek a hned máme jasno,« dodává maminka.

Volnočasové kroužky pro všechny děti

V tomto školním roce začala Anetka trénovat jednoduché doprovody levou rukou, pravá hraje melodii. Dívce se výrazně zlepšila pozornost i zájem o učení. »Chtěly bychom tyhle kroužky pro více dětí a nabídnout je i ve speciální škole, protože pro děti se zdravotním

»Nemyslím, že by měla existovat zvláštní umělecká škola. Jen bych znevýhodněným dětem dala příležitost potkat se v kroužku i se zdravými. Může to pomoci oběma stranám.«

postižením nebo znevýhodněním u nás neexistuje žádná volnočasová nabídka. Spousta učitelů se toho bojí, ale není proč,« vysvětluje Radka Franců a bez váhání dodává, že u Anetky i Tomáška vidí pokrok

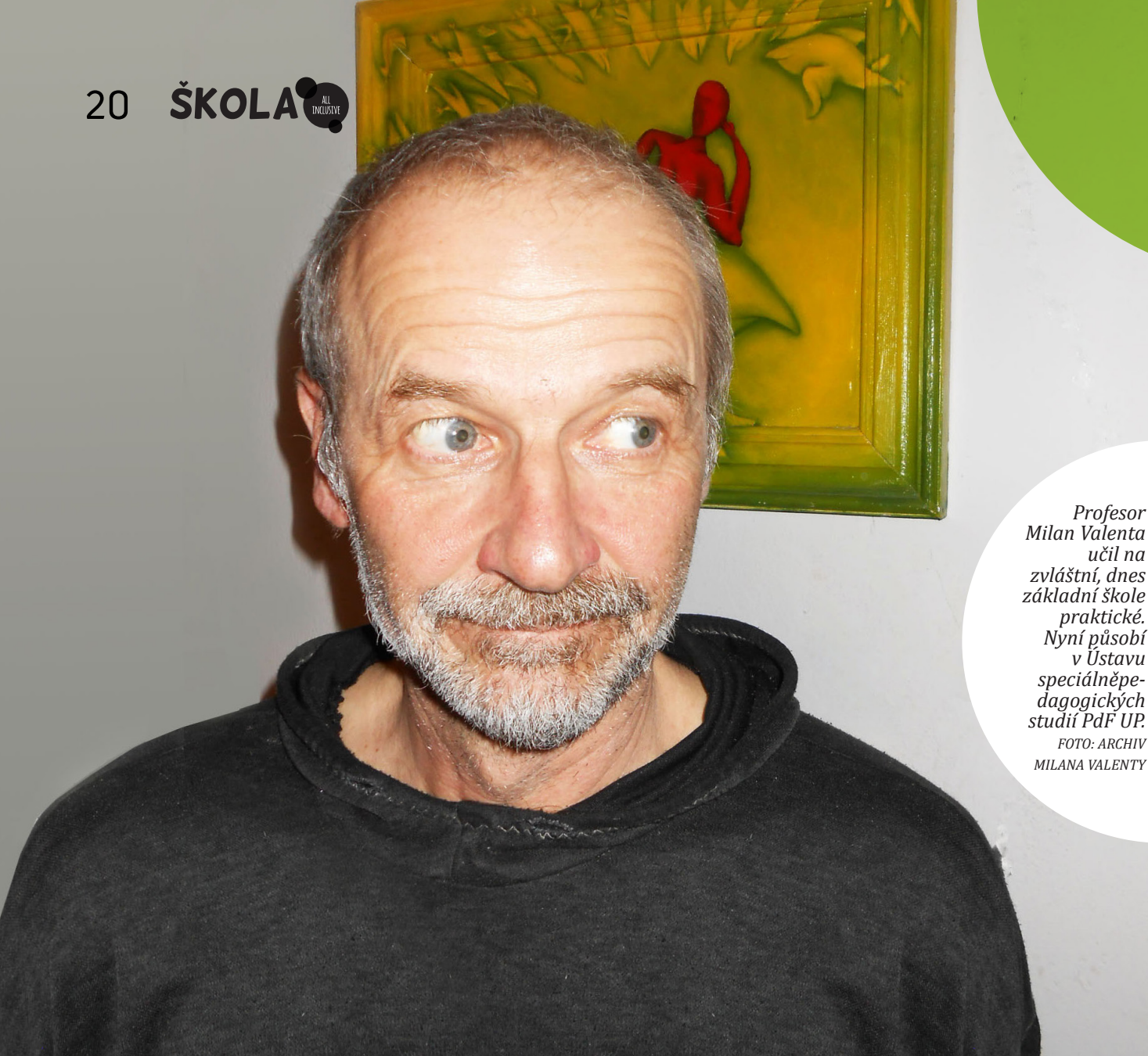
a váží si toho, že mají z hraní radost. »Já si vůbec nemyslím, že by měla existovat zvláštní umělecká škola. Jen bych jim dala příležitost potkat se v kroužku i se zdravými dětmi. Může to pomoci oběma

stranám. Kdyby se mi podařilo změnit myšlení učitelů, bylo by to super. Ale na to si každý musí přijít sám.«

(vys)

*Po dvaceti minutách střídají hru na klávesy
bubínky. Anetka nemá žádný problém držet
se svou učitelkou rytmus.*
FOTO: M. VYSLOUŽILOVÁ

Profesor Milan Valenta učil na zvláštní, dnes základní škole praktické. Nyní působí v Ústavu speciálněpedagogických studií PdF UP.
FOTO: ARCHIV MILANA VALENTY

»HRANIČNÍ DĚTI« ČEKAJÍ NA PODPORU OSM LET. ŠANCI JIM DÁ NOVELA ŠKOLSKÉHO ZÁKONA

Říká se jim hraniční děti. Nebo odborněji žáci s oslabením kognitivního výkonu. Málo se o nich mluví, ale školy je znají dobře. Jen málokterá přišla na dobrý způsob, jak těmto žákům pomoci natolik, aby stačili tempu vyučování na většinových školách. Situace by se nyní mohla změnit. Nadějí je novela školského zákona a systém podpůrných opatření.

Hraniční děti jsou žáci, jejichž intelektové schopnosti se pohybují těsně nad hranicí mentální retardace. V roce 2007, po prohraném sporu České republiky s rodiči romských dětí u Evropského soudu pro lidská práva, museli tito žáci opustit zvláštní školy, pokud nenaplnili kritéria lehkého mentálního postižení. Na většinové školy se ovšem dostali bez systémové podpory státu. Život to zkomplikovalo učitelům, rodičům i samotným dětem. »Výsledkem bylo to, že »hraničáři« na většinových školách neprosplivali, pokud neměli skvělou rodinu, která s nimi doma tvrdě pracovala. Běžný kantor nemá podmínky a prostor pro doučování nebo individuální přístup a asistenti pedagoga pro tyto žáky nejsou,« shrnul profesor Milan Valenta z Ústavu speciálněpedagogických studií Univerzity Palackého v Olomouci, který vedl tým metodiků zabývajících se mimo jiné problémy »hraničních« dětí. Výsledek jejich práce a konkrétní doporučení najdou učitelé v Katalogu podpůrných opatření, který vznikl ve spolupráci Univerzity Palackého a společnosti Člověk v tísni.

Pane profesore, považujete za chybu, že ze zvláštních škol odešly všechny děti, které neměly diagnostikovanou mentální retardaci?

To bych neřekl. Kroky ministerstva školství, které po klíčovém verdiktu Evropského soudu následovaly, byly oprávněné. Vždyť na zvláštních školách určených dětem s lehkým mentálním postižením bylo mnohem více žáků, než kolik jich bylo podle statistik v populaci. Podle analýz, které dělala Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV) bylo třeba v Ústeckém kraji třikrát více mentálně postižených dětí než v kraji Zlínském, což byl nesmysl. Ukázalo se, že až šedesát procent dětí skončilo na zvláštních školách jen proto, že si s nimi většinové školy nevěděly rady.

V čem tedy vidíte problém?

Hlavní problém je v tom, že za »hraničními« dětmi nešla žádná finanční ani odborná podpora, návody, jak s nimi mají učitelé v běžných školách pracovat. Problém je také v tom, že rodiče některých »hraničních« dětí chtěli a chtějí, aby jejich potomci chodili na zvláštní, dnes základní školy praktické. Deset let jsem na jedné takové učil. Byla to vlastně generační škola, protože mí kolegové učili rodiče dětí, co jsem učil já. Rodiče je tam rádi posílali, protože škola byla vstřícná. Nepožadovali jsme, aby s dětmi doma pracovali, všechno se odehrávalo ve škole nebo v kroužcích. Většinová škola má větší nároky na

»U dětí s oslabením kognitivního výkonu je možná jen jediná laická kompenzace – dělat s nimi, dělat s nimi a dělat s nimi...«

rodinu i na děti, ale vzdělání pro určitou entitu nemá takovou hodnotu jako pro běžnou populaci.

Jak si s tím učitelé na běžných školách poradili?

U dětí s oslabením kognitivního výkonu je v podstatě možná jen jediná laická kompenzace – dělat s nimi, dělat s nimi a dělat s nimi... Věnovat se jim individuálně nebo po vyučování, ale zadarmo. Nebo mít vynikající rodinu, která bude s dětmi po odpolednech a večerech dříť. Bohužel hodně dětí »hraničářů« je z kulturně a sociálně slabších rodin, které na to nedbají.

Jak to dopadalo?

Děti propadaly, byly neúspěšné. Potíž je v tom, že za ty roky se naučí vzorci chování, že jsou jenom neúspěšné. Táhne se to pak s nimi dál, je to pro ně naučený styl života. To je ještě horší problém než to, že neprosplivají. ▶

»Až šedesát procent dětí skončilo na zvláštních školách jen proto, že si s nimi většinové školy nevěděly rady.«

Myslíte, že na základní škole praktické by těmto žákům bylo lépe?

Na ZŠ praktické by byli s největší pravděpodobností úspěšní, nenesli by si s sebou zátěž třídních outsiderů, dostali by se na odborná učiliště, vyučili by se...

To přece můžou i z většinové školy.

To ano, ale už většinou nemají motivaci, aby se učili. Také proto končí třeba na úřadu práce.

Kdy začalo být zřejmé, že to bude velký problém?

Ten problém narůstá s tím, jak roste počet »hraničních« dětí na školách. Vlastně se to neřešilo, dokud nezačal vznikat Katalog podpůrných opatření.

Jak se o těch dětech dozvídáte?

Jako tým, který sestavoval katalog pro děti s mentálním postižením a oslabením kognitivního výkonu, jsme si dělali předprůzkum na 66 školách. Zjistili jsme, že kvůli tomuto znevýhodnění jsou ve školách neúspěšné až čtyři děti ze sta, což je zhruba 50 tisíc dětí v republice. Průzkum bychom chtěli do konce našeho projektu rozšířit na stovky škol, abychom získali reprezentativní vzorek. Tyto údaje nejsou nikde dostupné, protože běžné děti na většinové škole se nesledují.

Jakou podporu tedy těmto žákům navrhuje?

Tyto děti by se měly dostat do pásma prvního a druhého stupně podpory. Do prvního spadají spíš děti, které jsou podprůměrné, ale ještě »nepropadají«. Může jít o žáky, kteří mají oslabení kognitivního výkonu jen dočasné, například kvůli rozvodu rodičů, stěhování nebo dlouhodobé nemoci. První stupeň by měl být upozorněním pro učitele, že s dítětem se něco děje, že je třeba se mu víc věnovat, aby se nedostalo do spirály neúspěchu. Dvojka, to už jsou »hraniční« děti, které byly vytlačeny ze základních škol praktických, dříve zvláštních škol. Jde za nimi už i finanční podpora. Nastupuje také školské poradenské zařízení, které by mělo navrhnout jednotlivá podpůrná opatření. Pracovník by měl jít na školu, pozorováním zjistit, o co jde, a poradit konkrétní opatření. V katalogu jich navrhuje asi osmdesát. Od přesazení do první lavice, rozložení úkolů až po speciálněpedagogické disciplíny.

(red)

»STUDENTI MAJÍ O INKLUZI POVĚDOMÍ, ALE HLUBOKÁ INFORMOVANOST TO NENÍ«

Jsou studenti a čerství absolventi pedagogických fakult dostatečně připraveni na inkluzi? Zeptali jsme se účastníků březnové konference projektu SPIV v Olomouci...

Libuše Marková,
psycholožka:
Studenti 5. ročníku, kteří ke mně přicházejí na

praxi, by měli být téměř hotoví psychologové, ale jsou mizivě připraveni v oblasti diagnostiky. Většinou neviděli diagnostické materiály, netestovali... Až těsně před státnicí u nás všechno vidí poprvé a musí se učit od začátku.

Zdeňka Malá,
speciální pedagožka:
Mám zkušenost, že nastupující mladí

lidé do škol vůbec neznají ani takové základní věci, jako jsou poruchy učení. Myslím, že na fakultách by měli všichni absolventi alespoň nějakou speciální pedagogiku, protože jinak nevím, jak by se k tomu dostali.

Jana Barvíková,
speciální pedagožka:
Logopedové, kteří chodí na praxi k nám

do SPC, mají o inkluzi dobré povědomí. Hodně kvalitní studenti přicházejí z Univerzity Palackého a Masarykovy univerzity. Zádrhel vidím u Ostravské univerzity. Studenti o inkluzi a integraci vědí, ale hluboká informovanost to není.

Martin Füle,
psycholog:
Myslím si, že studenti psychologie nejsou na inkluzi

dobře připraveni, protože není dostatečná vybavenost předmetů na vysokých školách. Na katedře psychologie je pouze pedagogická psychologie, kde se inkluze nějak zmíní, ale nic víc. Spíš se jen tak vzpomene.

Jiljí Špičák,
ředitel PPP:
Absolventi psychologie nebo speciální pedagogiky, kteří

přicházejí k nám do poradny, jsou připraveni realizovat v praxi postupy, které vedou k integraci nebo inkluzi. Takže já mám spíš pozitivní zkušenost. V pregraduálním vzdělávání pedagogů je ale možná málo inkluzivních prvků.

Miloš Kostka,
vedoucí SPC:
Mám pocit, že absolventi nejsou při-

praveni na inkluzi ani do praxe celkově. Ve škole je spousta věcí teoretických, málo praktických. Na praxi k nám jezdí studenti, kteří jsou překvapeni, jak ty speciální školy vypadají, a vůbec netuší, co je tam za děti. (vys)

ILUSTRAČNÍ FOTO:
JIRÍ KROUPA

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ